

अनुसूचि ८
(दफा ११ को खण्ड (क) संग सम्बन्धित)
विद्यालय नर्सको कार्य विवरण

मुख्य जिम्मेवारी

- विद्यालय नर्सले विद्यार्थीको प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक र प्रेषण सेवा उपलब्ध गराउने ।
- विद्यालय स्वास्थ्य कक्षका साथै नर्सिङ तथा आपत्कालिन कक्षको पनि व्यवस्थापन गर्ने ।
- विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम संचालनका लागि नेतृत्वदायी भूमिका बहन गर्ने ।
- विद्यालयको वातावरण सिक्ने र सिकाउनका लागि सुरक्षित एवं बालबालिका तथा किशोरकिशोरीमैत्री बनाउन सहयोग गर्ने ।
- विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि विद्यार्थीद्वारा विद्यार्थीलाई चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- विद्यार्थीलाई स्वास्थ्य राख्नको लागि अभिभावक संग समन्वयन गरी काम गर्ने ।
- विद्यार्थीलाई स्वास्थ्य जीवनशैलीसंग सम्बन्धित आचरण सिकाउनुका साथै सकारात्मक सोचको समेत विकास गर्न मद्दत गर्ने ।
- स्थानीय तहसँग आवश्यक समन्वयन गर्ने ।

क) सेवा प्रवाहसंग सम्बन्धित जिम्मेवारी

१) प्रवर्द्धनात्मक सेवा

- विद्यार्थीको स्वस्थ जीवनशैलीसंग सम्बन्धित व्यवहारको (विद्यालयमा सुर्तीजन्य पदार्थ मदिराजन्य पदार्थ प्रयोगमा नियन्त्रण) प्रवर्द्धन गर्ने ।
- पोषण सम्बन्धि सेवा: विभिन्न किसिमको पोषिलो खानावारे चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने । जस्तै पोषणको महत्वबारे, जानकारी दिने, स्वस्थकर खानाको पर्वद्धन गर्ने, पोषण सम्बन्धी पोष्टर टाँस्ने, प्रदर्शनी तथा प्रदर्शन गर्ने, मेस तथा क्यान्टिनमा पोषिलो खानाको योजना बनाउन र सरसफाइको व्यवस्था मिलाउन सहयोग गर्ने र घरबाट ल्याएको खाजाको निरीक्षण गरी पोषिलो खानालाई प्रोत्साहन गर्ने र अल्ट्राप्रोसेसड खाना प्रयोगमा नियन्त्रण गर्ने । त्यस्तै स्थान विशेष उपलब्धता अनुसारका पोषण युक्त अर्गानिक खानेकुराको सूचि तयार गरी विद्यार्थी, अभिभावकलाई सो अनुसार प्रयोगमा ल्याउन प्रोत्साहन गर्ने ।
- विद्यार्थीलाई लागु पदार्थ दुव्यर्सनीको नियन्त्रण, इत्यादि विषयमा स्वास्थ्य शिक्षा दिने ।
- विद्यार्थीहरूलाई लैङ्गिक हिंसा, बाल हिंसा, बालविवाह, चेलिवेटी बेचबिखन, बालबालिका तथा महिला अधिकार, व्यक्तिगत तथा वातावरणीय सरसफाई अनि फोहोर मैला व्यवस्थापन, किशोर किशोरी मैत्री यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि इत्यादी विषयमा शिक्षा प्रदान गर्नुका साथै व्यवहार परिवर्तन गर्न सहयोग गर्ने ।
- विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानी, लैङ्गिक, अपाङ्गमैत्री शोचालय लगायत विद्यार्थी मैत्री पूर्वाधार निर्माण तथा व्यवस्थापनका लागि आवश्यक सुझाव दिने र पहल गर्ने ।
- सन्ने तथा नसन्ने रोगबाट बच्नका लागि आवश्यक सुझाव दिने र पहल गर्ने ।
- प्रभावकारी तथा रचनात्मक सिकाईका लागि विद्यार्थीद्वारा विद्यार्थीलाई स्वास्थ्य शिक्षा दिने परम्परा सुरुवात गर्ने ।
- विद्यार्थीहरूमा सकारात्मक सोच विकास गर्नका लागि विद्यालयमा स्वास्थ्यसम्बन्धि प्रदर्शनी, नाटक आदीको आयोजना गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।

- प्राकृतिक प्रकोप तथा विपदबारे विद्यार्थी, शिक्षक तथा कर्मचारीलाई सचेत र त्यसबाट हुने जोखिम न्यून गर्न आवश्यक पहल गर्ने ।

२) प्रतिकारात्मक सेवा

- रोगको रोकथामसंत सम्बन्धित सेवा उपलब्ध गराई आवश्यकता अनुसार प्रेषण गर्ने ।
- नेपाल सरकारद्वारा संचालित विद्यालय लक्षित जनस्वास्थ्य कार्यक्रम संचालन गर्ने
- विद्यालयमा कुनै सुरुवा रोग देखा परेमा स्थानीय स्वास्थ्य निकायलाई सकभर छिटो जानकारी गराउने र व्यवस्थापनमा सक्रिय भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- विद्यालयको वातावरण भौतिक तथा मनोसामाजिक रूपमा स्वस्थकर र विद्यार्थी मैत्री बनाउन सहजीकरण गर्ने ।

३) परामर्श सेवा

- किशोरावस्थामा हुने शारीरिक तथा मानसिक परिवर्तन, प्रजनन स्वास्थ्य, परिवार नियोजन र यौन अनि यौनिकता सम्बन्धि विषयमा परामर्श दिने ।
- मानसिक समस्या र अन्य स्वास्थ्य सम्बन्धी समस्या व्यवस्थापनका लागि विद्यार्थीलाई मनोसामाजिक परामर्श दिने । सम्भव भएसम्म मनोसामाजिक परामर्शका लागि अलग्गै परामर्श कक्षको व्यवस्था मिलाउने ।
- फरक क्षमता भएका विद्यार्थीको क्षमता अभिवृद्धि गर्न प्रोत्साहन गर्नका लागि शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावकलाई आवश्यकता अनुसार परामर्श सेवा उपलब्ध गराउने ।
- दीर्घरोग लागेका तथा लामो समयसम्म उपचार आवश्यक पर्ने विद्यार्थीको पहिचान गरी लिनका अभिभावक तथा विद्यार्थीलाई यथोचित परामर्श दिने ।
- स्वास्थ्यकर्मी उपलब्ध हुन नसक्दाको अवस्थामासम्म प्राथमिक उपचार विधि/सेवाबाट उपचार गर्न विद्यार्थी, शिक्षक तथा अभिभावकलाई परामर्श गर्ने ।

४) स्वास्थ्य परीक्षण तथा प्राथमिक उपचार

- स्थानीय तहसंग समन्वय गरी समय/समयमा विद्यार्थीको विशेष स्वास्थ्य परीक्षण (विशेषगरी आँखा कान, मुख, दाँत, छाती आदी) गर्ने ।
- पोषणका अवस्था पत्ता लगाउन एन्थ्रोपोमेट्रिक मेजरमेन्ट (anthropometric measurement) गरी मापदण्ड अनुसार भए नभएको यकिन गरी व्यवस्थापन गर्ने ।
- विद्यार्थी, शिक्षक तथा कर्मचारीलाई लाग्ने सामान्य चोटपटक, घाउखटिरा तथा अपर्डट आइपर्ने समस्याको प्राथमिक उपचार तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
- महिनावारीसंग सम्बन्धित विभिन्न किसिमका समस्या समाधान गर्न किशोरीहरूलाई सहयोग गर्ने । किशोरीका लागि निःशुल्क स्यानिटरी प्याड वितरण सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन र व्यवस्थापनका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
- विद्यालयमा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नका लागि विद्यार्थी भर्नाको समयमा अभिभावकसंग अनुसूचि ११ पूर्व सुसूचित मन्जुरीनामा लिई राख्ने ।
- दीर्घरोग लागेका विद्यार्थीको व्यक्तिगत कार्य योजना बनाई सम्बन्धित शिक्षक, कर्मचारी तथा परिवारका सदस्य संलग्न गराई कार्यान्वयन गर्ने ।

५) प्रेषण सेवा

- विद्यार्थी शिक्षक, कर्मचारीलाई थप उपचार आवश्यक भएका स्थानीय स्वास्थ्य संस्थासंग समन्वय गरी प्रेषण गर्ने । प्रेषण गर्दा अनिवार्य रूपमा अनुसूची १२ बमोजिम प्रेषण पुर्जा भरेर पठाउने । विद्यार्थी, शिक्षक कर्मचारीलाई प्रेषण गर्दा उपयुक्त स्वास्थ्य सुविधा भएको ठाउँमा पठाउने । विरामी लिएर जानुपरेमा अभिभावकलाई खबर गर्ने ।
- प्रेषणका लागि आवश्यक स्ट्रेचर तथा अन्य सामग्रीको तयारी अवस्थामा राख्ने व्यवस्था मिलाउने ।

- प्रेषण गरेका विद्यार्थी, शिक्षक, कर्मचारीलाई आवश्यक अनुसार, अनुगमन गर्ने र अभिलेख राख्ने ।

ख) व्यवस्थापकीय जिम्मेवारी

१. योजना तर्जुमा

- आफुले गर्ने कामको दैनिक, मासिक तथा वार्षिक कार्यतालिका बनाउने ।

१) दैनिक कार्य योजना

- क) विद्यार्थीहरूलाई व्यक्तिगत सरसफाई गर्नका लागि उत्प्रेरित गर्ने र समय समयमा निरीक्षण गर्ने ।
- ख) मेस वा क्यान्टिन भएको विद्यालयमा पूर्व निर्धारित खानाहरू उपलब्ध भए नभएको ठहर गर्ने ।
- ग) विद्यार्थीहरूले ल्याएको खाजामा जङ्गफुड भए नभएको निरीक्षण गर्ने र त्यस्तो खाजा खान निरुत्साहित गर्ने ।
- घ) आवश्यक परेको खण्डमा विद्यार्थीहरूको स्वास्थ्य स्थितिको बारे अभिभावकहरूसँग समन्वय गर्ने ।
- ङ) विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको स्वास्थ्य समस्या तथा आवश्यकताहरू समाधान गर्ने तत्पर भएर बस्ने
- च) आवश्यकता अनुसार स्वास्थ्य शिक्षा दिने ।

२) सामाजिक कार्य योजना

- क) विद्यार्थी स्वास्थ्य इकाई समितिको बैठक बोलाउने
- ख) विद्यार्थी व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने ।
- ग) अतिरिक्त क्रियाकलाप संचालन हुँदा आई पर्ने भविष्यहरूको व्यवस्थापन गर्न तत्पर रहने ।
- घ) विद्यालयमा संचालन हुने कार्यक्रमहरूमा स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित जानकारीमूलक सूचना तथा सन्देश प्रवाह गर्ने ।
- ङ) स्वास्थ्यका कारणले गयल भएका विद्यार्थीहरूको अभिलेख राखी अभिभावकसँग आवश्यक छलफल गर्ने ।
- च) नियमानुसार विद्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने ।
- संघ प्रदेश स्थानीय सरकारद्वारा संचालित कार्यक्रम गर्न आवश्यक सहयोग गर्ने ।

३ वार्षिक कार्य योजना

- क) विद्यालयमा स्वास्थ्य सम्बन्धी भएका कार्यक्रमहरूको अभिलेख राख्नुका साथै आवश्यकतानुसार सम्बन्धित निकायहरूमा प्रतिवेदन पेश गर्ने ।
- ख) वर्षभरिको लागि अनुमानित स्वास्थ्य शिक्षण सामग्री, स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नका लागि औजार उपकरण, औषधी आदीको विवरण तयार गरी सम्बन्धित निकायमा पेश गर्ने ।
- ग) वर्षभरि विद्यालयमा संचालन गर्ने स्वास्थ्यसित सम्बन्धित कार्यक्रमहरूको किसिम र मिति निर्धारण गरी कार्यतालिका बनाउने ।
- घ) विशेष जाँचहरू (आखौं, कान, मुख, दाँत र सामान्य परिक्षणहरू) वर्षको दुई पटक गर्नका लागि सम्बन्धित संस्थासित समन्वय गरी तालिका बनाउने । नियमित कार्यतालिकामा जाँच गरी पत्ता लागेका समस्या / स्वास्थ्य अवस्थाहरूको अभिलेखन गर्ने ।
- ङ) शिक्षक र अभिभावक विचको मिटिङ समय मिलाएर स्वास्थ्यसम्बन्धि चेतनामूलक कार्यक्रमको आयोजना गर्ने ।
 - संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारद्वारा संचालित विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक योजना तयार गर्न सहयोग गर्ने ।
 - भिटामिन 'ए' तथा जुकाको तथा हात्तीपाइलेको औषधी खुवाउने राष्ट्रिय कार्यक्रमका लागि पूर्व तयारीको साथ व्यवस्था मिलाउने ।
 - किशोर किशोरीलाई आइरन चक्री, जुकाको औषधि खुवाउनका लागि औषधिको माग गरी पूर्व तयारीमा रहने ।

२) समन्वयात्मक भूमिका

- स्थानीय तहको समन्वयमा स्वास्थ्य संस्था संग मिलेर विद्यालय भित्र/बाहिर स्वास्थ्यसम्बन्धि गतिविधि गर्ने ।

- विद्यालय स्वास्थ्य एकाई, शिक्षक तथा कर्मचारीसंग नियमित बैठक बस्ने ।
- विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानी, लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री शौचालय लगायतका विद्यार्थीमैत्री पूर्वाधार भए/नभएको जाँच गरी सोको व्यवस्थापनका लागि आवश्यक समन्वय र पहल गर्ने ।
- शिक्षक तथा अभिभावक बीच हुने बैठकमा आवश्यकता अनुसार स्वास्थ्य सम्बन्धी विषयमा जानकारी दिने ।
- पाठ्यक्रम अनुसारका कक्षागत/विषयगत स्वास्थ्यसम्बन्धी क्रियाकलापको पठनपाठनमा विषय शिक्षकसंग अन्तरक्रियात्मक कार्य गर्ने, गराउने र पठन पाठनमा आवश्यक सहजीकरण गर्ने ।
- नसर्ने रोगबाट बच्न खोप तथा अन्य रोगको जोखिम न्यून गर्ने उपायका (Screening) लागि आवश्यक समन्वय गर्ने ।
- विपद् तथा प्रकोपको पूर्वतयारी तथा व्यवस्थापनका लागि स्थानीय सरकारसंग समन्वय गर्ने विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई सहयोग गर्ने ।
- गुणस्तरीय विद्यालय स्वास्थ्य सेवाका लागि सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थासंग आवश्यक समन्वय गर्ने । त्यस्तै संचालनमा रहेको रेडक्रससंग समन्वय गरी स्वास्थ्य सेवालाई थप सुरक्षित तरिकाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- स्वास्थ्य संस्था वा प्रादेशिक मन्त्रालयबाट संचालित गोष्ठी, सेमिनार आदि तालिममा सहभागी हुनुका लागि आवश्यक समन्वय गर्ने ।
- समय समयमा हुने विविध राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्वास्थ्य दिवस मनाउन सरोकारवाला निकायसंग समन्वय गरी विद्यालयको समेत सहभागिता हुने गरी आवश्यक व्यवस्था मिलाउने । यस्ता दिवस मनाउनका लागि बजेट व्यवस्थाको (स्थानीय निकाय तथा प्रदेशमा) लागि तालिका सहित बजेट माग गर्ने ।
- विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम संचालन गर्नका हेल्थ एम्बेसडरलाई सहयोग गर्ने ।

३) अभिलेख तथा प्रतिवेदन

- नेपाल सरकारले संचालन गर्ने विद्यालय लक्षित वा कार्यक्रम संचालन गरी सोको प्रतिवेदन स्थानीय तहमा पेश गर्ने ।
- हेल्थ एम्बेसडरले गरेका क्रियाकलापहरूको अभिलेख राख्नुपर्नेछ ।
- रोग, लिङ्ग, उमेर र दिएको स्वास्थ्य सेवा खुल्ने गरी मासिक प्रतिवेदन तयार गरी विद्यालयमा प्रत्येक महिनाको सात गतेभित्र अधिल्लो महिनाको प्रतिवेदन बुझाउने ।
- विद्यालयमा अध्ययनरत प्रत्येक विद्यार्थीको व्यक्तिगत स्वास्थ्य विवरण अद्यावधिक गर्ने र विद्यालय परिवार र अभिभावकसंग सहकार्य गरी स्वास्थ्य सेवाको नियमितता सुनिश्चित गर्ने

४) अन्य कार्य

- प्रधानाध्यापक तथा विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई स्वास्थ्यसंग सम्बन्धित विषयमा सुझाव दिने ।
- प्रधानाध्यापकको मार्ग निर्देशनमा तोकिएको स्वास्थ्य तथा वातावरणीय सरसफाई सम्बन्धी अन्य कार्य गर्ने ।